

akkal, de sunyi szaglászásukat könnyű volt félrevezetni. Készségesnek mutatkoztam, de egy kicsit nyűgösnek, a diszkusomra panaszkodtam, meg a farcsokamra, s görbén jártam, mint a vénemberek. Végül elhitték, hogy csak egy egyénieskedő vajákos vagyok, aki semmi említésre méltó érdekességgel nem rendelkezik, ha csak nem akarunk felvételeket készíteni Erzsébetről, a macskámról, aki folyton ott ugrál a lábaim előtt, a padláson fészkelő macskabaglyokról, akik iszonyatosan vijjognak, ha idegen jár az udvaron, vagy esetleg a lépcsőkorrátra terített párolgó kapcáimról.

A nyár további része aztán szerencsére eseménytelenül telt. Nagy kánikulák voltak és meleg éjszakák. Esténként, amikor némi eső vagy pusztán csak a légmozgás hatására a szabadban már hűvösebb volt a levegő, a szobában változatlanul kibírhatatlan forróság uralkodott. Az egyedüli említésre méltó talán, hogy ezen a nyáron szoktam rá a gyógynövénycigaretákra. Ezekből aztán eladásra is készítettem, s jókora extraprofitra sikerült szert tennem. Persze nem árultam el, hogy a gyógynövénycigaretta ugyanolyan káros, mint a hagyományos dohány, hanem különféle betegségekre ajánlottam. Hadd érezzék különlegesnek magukat egy kissé.

De az igazi megnyugvást az ősz jelentette. Ha a betakarítás és raktározás munkái a vége felé járnak, a gyümölcskertész pusztá kedvtelésből gereblyézgetheti a levélhulladékot, elmerenghet a pasztellszínek ezreiben, ami körülveszi és megpróbálhat nevet adni nekik, mert rádöbben, hogy milyen kevés színt ismer az emberi nyelv azok természetbeni pompázatoságához képest. Újra visszatálaltam a barna diófámhoz is, mely érett növe fejlődött megpróbáltatásaink közepette. Olykor még kényeskedett, érzélgős szólásokat is megpendített, mert nem találta meg igazán a helyét a kert többi fái között. Vigasztaltam, hogy így van ez jól, hisz ahogyan az emberek között, a természetben sincs a dolgoknak egészen pontos helye, csak amolyan körülbelüli és ideiglenes. A csillagok mozgását hoztam föl példának arra, hogy a természet is örökösen vándorol, s talán csak mi képzeljük pályáját olyan szigorúan megszabottnak. Hiszen az Orion is egyszerre lehet a halál, a szerelem vagy a reménység csillagképe attól függően, hogy milyen évszakban pillantunk rá.

Jött a tél, befödte hóval a kerteket, majd ismét a tavasz, s megint az ősz. Minden évszak, sőt minden nap új megpróbáltatást, de egyben újabb reményt is hozott. Váltakozták egymást az embert próbáló unalom, a bátorság és a változtatni akarás pillanatai. Már nem lepődtem meg, ha gereblyezés közben kifordult egy koponya a földből, vagy aszott szilvabogyókat találtam az egészséges gyümölcsök között. A színekkel együtt, melyek jövőbeli kitalált szavak, sőt nyelvek eljövételét ígérték, elárasztották a kertet az emlékek is. Sokszor azt sem tudtam, hogy a saját emlékeimet gondozom-e, vagy az apáméit, netán a környékbeli emberekét.

A természet pedig, mint egy hatalmas gépezet, elnyelte, majd egészen más formában újra kiöklendezte az emlékeket, s nem mindig voltam meggyőződve arról, hogy én valóban én vagyok, s nem csak a természet egy félresikerült álma, mint az apám. De idővel az sem okozott lelki megpróbáltatást, ha a halálra kellett gondolni. Gyűjtögettem és gondosan válogattam a gyógynövényeket, lassan egy koporsónyi volt belőlük a kert a végében.

Csak azt nem sejtettem, hogy ki lesz az az ember, aki egyszer csak betoppan a kapun, kiteríti a lépcsőkorrátra párolgó kapcáit és elmereng a mi meglehetősen áldatlan termelési viszonyainkon, miközben én a gyökérrostok és a föld sóinak alig hallható, két tévécsatorna közti frekvenciazajra emlékeztető zsongását hallgatom, s már alig vagyok több, mint egy élő, rothadó sírhant, mint egy szikkadt gyógynövényág, egyszerű csomósodás, amelyben titokban csak úgy pezseg az egész szétszórt, megosztott és eltékozolt élet.

PETRES KATA

REGÉNY AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚRÓL ÉS TRIANONRÓL

(Vida Gábor: *Ahol az ő lelke, Budapest, Magvető kiadó, 2013.*)

„Legyünk hát akkor túl a nehezen! (...) És bár nem feladatomból választ adni a kérdésre, hogy miért történhetett ez meg, pontosabban: miért hagytuk elveszni Erdélyt, a félreértések elkerülése végett röviden kijelentem, hogy nem volt rá szükségünk, és azért nem kapjuk vissza soha többé, mert úgysem tudnánk mihez kezdeni vele. Mi, magyarok, így többes szám első személyben.” (5.)

Ezzel az olvasóhoz intézett előszóval kezdődik Vida Gábor *Ahol az ő lelke* című regénye. A mű az első világháborút megelőző és az azt követő néhány évben játszódik, így nyilvánvaló a kérdés, „Trianon-regénynek” nevezhető-e. Kortárs prózaíró miért nyúl ehhez a témához? Vajon lehet-e Trianonról újat mondani, kell-e? És ha igen, hogyan lehet? Képes-e ez a regény olyan újabb perspektívákat felmutatni, amelyek a jelenkor emberét érdekelhetik?

A szerző így identifikálja művét egy interjúban: „Írtam egy Trianon regényt, nagyjából.” És igaza van. A „nagyjából” arra utalhat, hogy nem a hagyományos értelemben vett történelmi regénnyel állunk szemben, a hangsúly itt nem a történelmi eseményeken van, hiszen azok mindenki által ismertek, hanem egy ennél sokkal nehezebb és megfoghatatlanabb feladatra vállalkozott a szerző: a mai olvasó számára bemutatni egy olyan világ utolsó napjait, amely már letűnt, és megrajzolni egy olyan társadalom mindennapjait, ami születőben volt. Apa (Werner Sándor) és fiú (Werner Lukács) kapcsolatában a generációs különbségek, értékek, világnézetek ütköznek, a különböző földrajzi helyszíneken való történések által pedig a Monarchia, majd a széthullott birodalom városaira láthatunk rá, utcák, közterek, vendéglők, kávéházak, szállodák életébe betekintve. A háborút megelőző években Wernerék Marosvásárhely, Kolozsvár, Nagyvárad, Budapest, Trieszt városaiiban járnak. Látjuk egy pillanatra a háborús Triesztet, Budapestet, majd a trianoni döntés után már a Budapest, Nagyvárad, Kolozsvár hármához csatlakozik Galac is. De a középpontban Kolozsvár a magyar, majd román fennhatóság alá kerülő királyi város kerül, fókuszpontjában Mátyás király lovasszobrával. A főhős innen indul útjára, ide álmódja vissza magát minduntalan, és ide tér vissza a végén.

A főhős, Werner Lukács, Kladvka Mária budapesti színésznő és egy leszerelt térképész hadnagy fiaként Erdélyben nevelkedik, tanulmányait Marosvásárhelyen végzi, majd egyetemre Kolozsvárra kerül. Joghallgató lesz, mivel a jogban nem találja meg a saját igazság felfogását, továbblép. Teológusként keres tovább, de bogumilista megoldást találó írásáért (Istennek két fia van Jézus és a Sátán) kicsapják. Közben szerelmes lesz egy fiatalasszonyba, Dánél Klaudiába, majd apjával elindul Amerikába, ahol apja a *Sequoia giganteum* kivágásából szeretne meggazdagodni, de csak Triesztig jut el, hiszen az ő útja nem erre visz. Ezután Afrikában köt ki, a taníttatását fizető báró (anyja következő szeretője) társaságában. Megsebesíti egy oroszlán, lelő egy elefántot és megtanul angolul. 1919-ben kerül haza Budapestre, majd Kolozsvárra, ahol újra rátalál szerelmére, majd Bartha Kálmán festő barátjára, innen meg különböző okok miatt Galacra kerül, ezt követően újra Budapestre, végül innen érkezik haza, Kolozsvárra.

Úgy tűnik, mintha a háború nem is az ő története lenne, viszont következményeivel szembeülnie kell.

Azt mondhatnánk ezek olvastán, hogy műfaját tekintve utazási regényről lehet itt szó, de ez csak részben fedi az igazságot. Akár fejlődésregényként is felfoghatnánk, hiszen a főhős útja során válik felnőtté, vívódásainak, lelki fejlődésének ugyancsak tanúi vagyunk. A világban zajló történések, és azok mikrotörténeti szintjének bemutatása, alapos dokumentáltsága révén történelmi regényként is olvasható, de ez is csak „nagyjából” és nem kizárólag. Bűnügyi szál is fut a regényben, Lukácsot adott ponton gyilkosként keresik, nyomoz is (így jut el Galacra), meg utána is nyomoznak, ez is többletet jelent, és bonyolítja a szálakat, talán zsúfolttá teszi a történetet.

Ahogy a regényt olvassuk, egy szuszra, mert nem lehet letenni, már tudjuk, hogy ez csupán első olvasat volt, és kívánja a többszöri újraolvasást, az egyes passzusok fölötti elgondolkodást, a kulcsmotívumok (térképész-irány, Mátyás király lovasszobra, lelki fejlődésének iránya, szeretet-gyűlölet, Jézus-Sátán, stb.) mélyebb jelentéseinek felfedezését, az összefüggések különböző szálainak felfejtését. Ugyanakkor időt kell hagyni a mesterien felskiccelt avagy aprólékosan lefestett táj méltó befogadásához is, ami túlzás nélkül állítható, hogy a regény egyik nagy erénye.

Az *Ahol az ő lelke* a címet akár balladainak is nevezhetnénk a maga tömörségével. A könyvet olvasva mindvégig az a kérdés motoszkál bennünk, hol az ő lelke? Mi a mondat folytatása? A válasz újabb jelentésréteggel gazdagítja az amúgy is jelentésgazdag művet, sőt összefogja a néha túlságosan sokrétű, mondhatni túlburjánzó szálakat, „iránytűként” is működhet és egy öreg maszaj szájából hangzik el, az afrikai „kalandtúra” alatt, amikor Lukács a seblázzal élet-halál harcát vívja: még nem halhat meg, nincs itt az ő lelke.

A háromszázkilenc oldalba nagyon sok mindent besűrített a szerző. A téma sokrétűsége, a különböző prózáirói megoldások briliáns alkalmazása: az idősíkok egymásbacsúsztatása, a lineáris történetmesélés mellőzése, a történetmondás hangnemének változtatása, a lírai tájleírások, a fejezetekre tagolás hiánya, és nem utolsósorban a címválasztás balladai sűrűséget, tömörséget kölcsönöz a regénynek. Mindezek egy olyan mű megszületését eredményezték, amely nem válik eggyé a sok közül a könyvespolcunkon. A mikrotörténelmi perspektívából való kiindulás közelebb hozza a ma emberéhez a '90-es évekig tabunak számító tematikát, egy újabb sajátosan egyéni szempontot kínálva a „Trianon-szindrómáról” való gondolkodásban.

ERŐS KATALIN ÉS CSATA ENIKŐ

A BORZONTI NYÍRES LÁP*

A Gyergyói-medence földrajzi adottságai, hideg időjárása és bőséges vízellátottsága nagy kiterjedésű láprétek kialakulását tette lehetővé. A lápi élőhelyek gazdag biodiverzitásának fennmaradásához hozzájárult a vidékre jellemző, kis parcellás hagyományos gazdálkodás. A Gyergyói-medence négy fennmaradt lápja közül a Borzonti Nyíres egy előrehaladott szukcessziós állapotban lévő lápi élőhely-komplexum. Az európai Natura 2000 ökológiai élőhely hálózat része 2011 óta (kódja ROSCI0279). Hivatalos gondnoka a Gyergyószentmiklósi Magánerdészet. A terület értékeinek szakemberek általi felmérése most zajlik. Ezen felmérések következtetéseit tartalmazó kezelési terv szabályozza majd a területre vonatkozó kezelési javaslatokat és tiltásokat.

A medence lápjai

A Gyergyói-medencébe érkezve változatos és gazdag táj tárul elénk. Számos természetvédelmi szempontból értékes területet ölel fel, amelyek fennmaradását a hagyományos gazdálkodás tette lehetővé. A medence kiemelkedő értékei a lápok, amelyek sekély, többnyire lefolyástalan állandó jellegű pangóvízes területek, ahol oxigénszegény viszonyok uralkodnak, így az elhalt növényi törmelékből tőzeg képződik. A lápok feltöltődésének előrehaladott stádiumát jelzi, ha fásszárú növények foglalják el a terület nagy részét. A láp elődeink számára a természet része volt, aztán „értéktelen földként” használták, mára már védett területként számon tartott természeti érték (Kerekes 2010).

A Gyergyói-medencében ma négy, különböző szukcessziós stádiumban lévő láp található: (1) a Vasláb és Gyergyóújfalu határában lévő Fenék rétláp, (2) a medence nyugati peremén elhelyezkedő tőzeglápos lucfenyves, a Méhes láp; (3) a Gyergyóremete határában található, mára már degradálódott Remetei Nagy rétláp, és (4) Borzont falu közelében egy nyírfás láp, a Borzonti Nyíres.

A Gyergyói-medence egy zárt hegyközi medence a Keleti-Kárpátok hegyvonulatának középnyugati részén. A Kelemen – Görgény – Hargita vulkanikus eredetű hegyvonulat és a kristályos eredetű Gyergyói-havasok határolják. A közepes méretű medence 2000 km² összterülettel a Maros felső folyása mentén 75 km hosszan, a Békény- és Borzont patak mentén 30 km szélességben terül el. A medence átlagos tengerszint feletti magassága 760-780 m, a déli részen elhelyezkedő Vaslábi hegyeknél 850 m, a Maros alsó völgyénél, Gyergyóvárhegyenél 720 m (Bajtalan 2011). A Gyergyói-medence Románia egyik leghidegebb térsége.

A medence a bükkösök övébe tartozik, csak 1000 méter fölött, a hegyek lejtőin volt jellemző a tűlevelű erdő (Mátis és mtsai. 2011). Ezt bizonyítják a 19–20. században készült katonai felmérések, amelyek még bükkerdőket jeleznek (Első Katonai felmérés térképe). Ugyanakkor bizonyítékként szolgálnak a különböző helynevek is, amelyek tartalmaznak a „bükk” szót, például *Mélik-bükk*, *Bükkfő*, *Móré Bükk*, *Vár Bükk*, *Veresbükk*, stb. (Kiss Portik 2001). Mára, az erdőtelepítések eredményeként, a bükk helyét szinte teljes mértékben, a gyorsabban fejlődő lucfenyő (*Picea abies*) vette át (Soó 1944, Rațiu 1971a), ahol az erdélyi hölgyalmos lucos (*Hieracio rotundati-Piceetum*) a leggyakoribb növény-